

Sanja Cvetnić

UDK: 061.12-05:75.071
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 7. 2. 2017.
DOI: <http://doi.org/10.21857/y6z0lb3qpm>

AKADEMICI VOJIN BAKIĆ, EDO MURTIĆ, VLADIMIR MARKOVIĆ: SUSRET U ZAVIČAJU¹

Sažetak

Članak *Akademici Vojin Bakić, Edo Murtić, Vladimir Marković: susret u zavičaju* prati životnu i radnu vezanost trojice članova Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za rodnu grudu, odnosno Bjelovar, Veliku Pisanicu i Daruvar u okviru današnje Bjelovarsko-bilogorske županije. Vojin Bakić najdulje je boravio u rodnom gradu, do mature. Edo Murtić napustio je Veliku Pisanicu kao predškolsko dijete, a kada je obitelj Vladimira Markovića napustila Daruvar, on je bio tek u dojenačkoj dobi. Međutim, kroz izložbe, slike u Gradskom muzeju (u slučaju Murtića), galerijske radove i javne skulpture (u slučaju Bakića) te znanstveni rad (u slučaju Vladimira Markovića) moguće je pratiti trag njihovih povrataka na rodnu grudu.

Gljučne riječi: Vojin Bakić; Edo Murtić; Vladimir Marković; Razred za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti; Bjelovar; Velika Pisanica; Daruvar.

Akademici Vojin Bakić, Edo Murtić i Vladimir Marković – tri člana Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti koji su rođenjem vezani za Bjelovar i Bjelovarsko-bilogorsku županiju – dosegli su vrhunce u dva likovna medija (kiparstvu i slikarstvu) i jednoj znanstveno-humanističkoj disciplini (povijest umjetnosti).² Načini na koje bi se njihovo zajedništvo ili razlike mogle istražiti

¹ Drugi dio naslova preuzet je od izložbe *Susret u zavičaju*, priređene 1976. godine u Gradskom muzeju u Bjelovaru. Izložba je okupila djela desetak umjetnika, među kojima i ona budućih akademika Vojina Bakića i Ede Murtića. Na njoj je izlagao i Zlatan Vrkljan (rođen u Zagrebu 1955. godine) – tada student Akademije likovnih umjetnosti – a od 15. svibnja 2014. također član Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – vezan za grad desetogodišnjim boravkom u njemu (od sedme do sedamnaeste godine), pa otuda i poziv za sudjelovanje. Uz izložbu je objavljen i istoimeni katalog, koji je uredio Ivan Friščić (*Susret u zavičaju*. Bjelovar: Prosvjeta, 1976.). Godine 2005. priređeno je i drugo izdanje izložbe, *Susret u zavičaju 2*.

² Najljepše zahvaljujem kolegici Andreji Der-Hazarijan iz Arhiva za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu na pomoći u istraživanju, posebno na uvidu u bogatu građu hemeroteke. Anagrafski podatci i podatci o školovanju akademika Vojina Bakića i Ede Murtića preuzeti su iz rukopisne Kartoteke likovnih umjetnika i uspoređeni su s objavljenim podacima u člancima i Akademijinim Ljetopisima. Akademiku Vladimiru Markoviću zahvaljujem na podacima koji nisu objavljeni.

– osim dviju poveznica koje su odredile povod ovom članku, a to je da su izabrani u članstvo „najviše znanstvene i umjetničke ustanove u Republici Hrvatskoj“, kako je *zakonom zapisano*³, i da su rođeni na udaljenosti jedne maratonske utrke u okviru današnje administrativne cjeline (županije) – raznovrsni su. Osim različitih područja u kojima su se plodno razvili njihovi talenti, vještine i znanja, pripadaju različitim naraštajima, a različit je i njihov odnos prema zavičaju (ovisno o duljini boravka na rodnoj grudi i obiteljskoj vezanosti za nju). Istinitost često navođena stiha Ivana Goluba (iz susjedne, Križevačko-koprivničke županije): „F Knigi piše da je Bog / čoveka od zemle napravil. / Je, ali od one zemle / na kojoj se čovek rodi“ (Golub, 1979., str. 75) valja stoga provjeriti za svakoga posebno. Radni zadatak nije dakle pobrojiti izložbe i knjige, priznanja i nagrade, ni ponavljati biografske članke, jer oni se mogu naći u leksikonima i enciklopedijama, nego je sažet u pitanje je li kolijevka zavičaja, *locus natalis*, bilo ujedno i sudbonosno mjesto, *locus fatalis*, za akademike Vojina Bakića, Ede Murtića i Vladimira Markovića.

Akademik **Vojin Bakić**, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 19. svibnja 1988.⁴, rođen je 5. lipnja 1915. u Bjelovaru⁵ u obitelji Konstantina Bakića, rođenoga Bjelovarca, i Josipe Katarine Fulvije Schnautz⁶ iz Bakra. Od trojice akademika, on je najdulje boravio u rodnom kraju: jedini je u Bjelovaru završio osnovnu i srednju školu – čak je kao gimnazijalac izlagao u prostoru bjelovarske *realke* – i tek se tada otputio na studij u Zagreb (1933.).⁷ Godinu poslije upisao je Umjetničku akademiju. Nedugo po završetku studija (u akademskoj godini 1938./1939.) slijedila je prva samostalna izložba – uzbudljiv korak mladoga umjetnika u javnost⁸ – upra-

³ Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u prvom članku općih odredbi: „Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (u daljnjem tekstu: Akademija) najviša je znanstvena i umjetnička ustanova u Republici Hrvatskoj.“ (<http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx> [pregledano 9. srpnja 2016.]).

⁴ Prije toga, 7. srpnja 1977. biran za „izvanrednoga člana“ [oblik članstva više ne postoji, op. S.C.] Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (*Ljetopis JAZU*, 1989., str. 27).

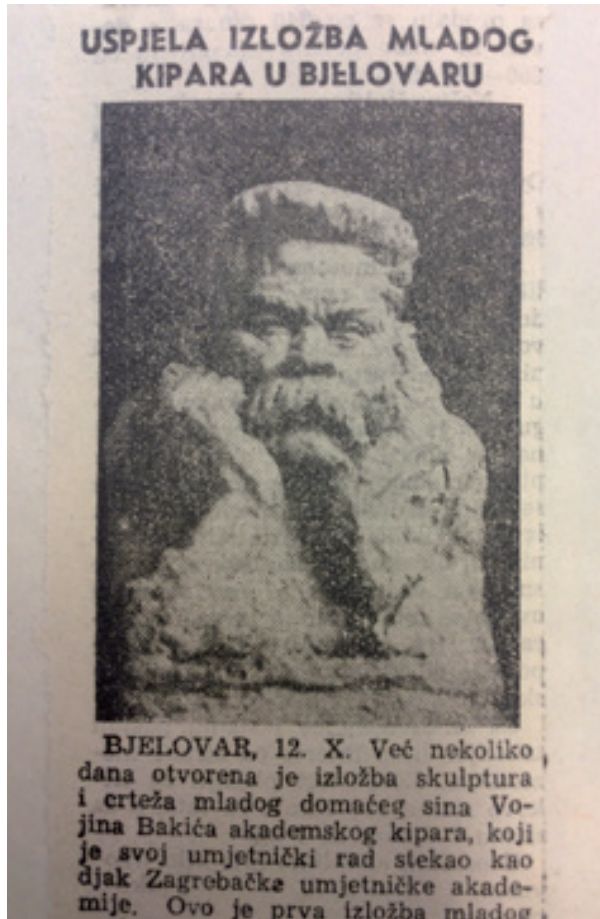
⁵ Umro je 19. prosinca 1992. u Zagrebu (Ivančević, Bekić, Gattin (†), 2014, str. 338).

⁶ Pravoslavno ime majke jest „Jelena“ (Ivančević, Bekić, Gattin (†), 2014, str. 335).

⁷ „Maturirao je u Bjelovaru 1933. i upisuje se na Pravni fakultet, a 1934. na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu. Diplomirao je 1938. (Kršinić). Od 1940. je u specijalki Meštovića, a 1941.-45. Kršinića. Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Kartoteka likovnih umjetnika [Bakić (Vojko) Vojin]

⁸ „Samostalno istupa po prvi put u rodnom gradu 1940. godine, pokazujući plodno posvajanje mediteranske tradicije zatvorenih formi, istančano razumijevanje naravi materijala i lirske doživljaj (pretežno, ženskog) tijela.“ (Maroević, 1993. str. 475).

vo u Bjelovaru, u Glazbenom zavodu. O tome je 12. listopada 1940. izvijestio *Jutarnji list* (autor potpisan inicijalima M. D.) u članku naslovljenom „Uspjela izložba mladog kipara u Bjelovaru“ [sl. 1], ne štedeći pohvale i – prigodno – dobre želje: „Već nekoliko dana otvorena je izložba skulptura i crteža mladog domaćeg sina Vojina Bakića akademskog kipara, koji je svoj umjetnički rad stekao kao djak Zagrebačke umjetničke akademije.

Slika 1. M. D. „Uspjela izložba mladog kipara u Bjelovaru“, *Jutarnji list*, 12. listopada 1940. Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, hemeroteka.

Ovo je prva izložba mladog umjetnika, pa je zbog toga pobudila u gradu veliki interes. Izloženo je oko 30 skulptura i oko 100 crteža. Izloženi radovi već se sada mogu ocjeniti sa dobrim uspjehom u početku uspona koji mu je dala i pružila srednja i visoka škola.“ (M.D., 1940., str. 16). Daljni dio osvrta razotkriva umjetnički nemir primjeren

mladom kiparu: „Vječita borba vječito traženje novih smjernica kod prirode nezadovoljstvo sa svojim radom, besprekidni studij i nikakovo ponavljanje u radovima – sve su to osebine koje ostavljaju duboki potez kroz čitavu izložbu bjelovarskog mladog umjetnika i to kako predradnih crteža-skica tako i modela.“ (M.D., 1940., str. 16) Kao dokaz autor članka upućuje čitatelja na reprodukciju skulpture *Portret Maksima Gorkoga*, koja prati članak i hvali „uspjelo djelo“, ali ne samo to: „Svi izloženi radovi pokazuju mladog umjetnika kao odličnog i darovitog portretistu, – pak mu želimo u budućnosti velike uspjehe, da slavu kako njegovu tako i Bjelovara ponese u svijet.“ (M.D., 1940., str. 16). Premda se zaželjena slava doista i stigla, prije nje, već sljedeće godine budućnost je donijela tragediju koja je obilježila umjetnikov život: dva starija brata Vojina Bakića (Aleksandar i Milan) i dva mlađa (Nikola i Slobodan) uhićena su,⁹ odvedena u ustaški logor blizu Koprivnice, a potom na Velebit, i pogubljena (Jadovno, 1941.). Vojin Bakić, majka i sestra Dušanka do kraja rata živjeli su u nadi da su se uspjeli „izvući“, a kipar tijekom Drugoga svjetskoga rata radi i izlaže u Zagrebu, na skupnim izložbama umjetnika pa čak i u okviru državnih projekata poput nastupa hrvatskih umjetnika u Berlinu, *Ausstellung: Kroatischer Kunst* (1943.).¹⁰ Odmah nakon rata, sa svježim sjećanjem na ubijenu braću i s portretnim značajkama najmlađega brata Slobodana – koji je bio tajnik Okružnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije 1938. – 1940. godine – ostvario je jedan od prvih spomenika Narodnooslobodilačke borbe u Jugoslaviji (1946. – 1947.) upravo u Bjelovaru.¹¹ Što zbog intimne tragedije koja je u njega upisana, što zbog heroiziranoga lika koji je jasno prenio političku misao o snazi narodnoga otpora, što zbog kiparske vrsnoće,¹² spomenik je od podizanja bio slavan,

⁹ Brat Milan bio je bio političkom djelatnošću najistaknutiji kao član Komunističke partije Jugoslavije od 1936. godine i tajnik okružnoga i gradskoga komiteta Komunističke partije Hrvatske: „[...] Uhapšen je u travnju 1941. među prvim bjelovarskim komunistima i odveden u ustaški logor 'Danica' u Koprivnici. U srpnju iste godine prebačen je u logor Jadovno na Velebitu, gdje je pogubljen zajedno s braćom Aleksandrom, Nikolom i Slobodanom, koji su također bili partijski radnici i sportaši.“ (Mirošević, 1983., <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1096> [pregledano 19. srpnja 2016.]). Milan Bakić bio je jedan od protagonista Bjelovarskoga ustanka u travnju 1941. (Dizdar, 2007., str. 581-609).

¹⁰ „Bakić Vojko / 380 Beethoven Bronze / 381 Mädchenkopf Marmor / 382 Bacchantin Marmor / 383 Mädchenkopf Stein / 384 Badendes Mädchen / Stein“, (*Ausstellung: Kroatischer Kunst*, 1943., str. 28). Skulpture iz ranoga dijela Bakićeva opusa većim dijelom nisu sačuvane (Ivančević, 2013., str. 17-29; Maroević, 1998. str. 140-152).

¹¹ „Poslije oslobođenja radi mnogo i intenzivno, nastaje niz njegovih spomenika ustanku i revoluciji od kojih je najraniji bjelovarski (iz 1946. godine) koji predstavlja jedan od prvih naših javnih spomenika s tematikom NOB-e“, piše Željko Sabol (1966.) u povodu izložbe koja je otvorena 26. studenoga 1966. „u povodu dvadesetpete godišnjice narodne revolucije [...] u moderno uređenim dvoranama Gradskog muzeja“, kojom je Bakićev rodni grad ujedno „obilježio pedesetu godišnjicu njegova života i dvadesetpetu godišnjicu umjetničkog rada. [...] Bakićeva izložba koja se održava u bjelovarskom Gradskom muzeju (u izvrsnoj postavi prof. Mladena Peakovića) predstavlja u stanovitom smislu retrospektivni pregled njegova višegodišnjeg rada.“ (Sabol, 1966., s.p.).

¹² Osim onodobnoga, jugoslavenskoga, Bakićevu spomeničku plastiku valja promotriti u širem, europskom kontekstu (Maković, 2013., str. 163-216).

spominjan, cijenjen i nagrađen (Ivančević, 2013., str. 39). Tonko Maroević u studiji o ranom razdoblju Vojina Bakića *Obol oblini, volja za volumenom* objašnjava kako je kipar pristupio spomeničkom izazovu u doba socrealizma: „Premda je obaveza neposredne komunikativnosti i ideološke provjere nužno vodila recepturi socrealizma (odnosno, akademizma s propagandnom funkcijom, eklekticizma naglašene monumentalnosti i heroizacije) neće biti nimalo teško ustvrditi kako se i u spomeničkoj plastici Bakić beziznimno ponašao kao kipar. Dovoljno je pogledati najraniji njegov spomenik, *Poziv na ustanak* (ili *Spomenik strijeljanima*, popularno *Bjelovarac*), načinjen 1946-7, pa da ustanovimo kako je osnovni obris uvjerljiv i znakovit, kako stvara dinamičan odnos punine i šupljine, odnosno izrazito aktivira okolni prostor, a pritom je modelacija ne samo veristički odgovarajuća nego i organski gipka, ritmički usklašena.“ (Maroević, 2013., str. 111, 113) Reprodukција spomenika *Poziv na ustanak* objavljena je desetke puta u suvremenom dnevnom tisku [sl. 2], no često s različitim nazivima: *Poziv na ustanak*, *Spomenik narodnoga ustanka*, *Borac*, *Spomenik palim borcima*, *Žrtva fašizma*, *Ustanak*, *Bjelovarac*, *Spomenik strijeljanima u Bjelovaru*.¹³

Slika 2. Skulptura *Poziv na ustanak* u suvremenom jugoslavenskom tisku (dio). Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, hemeroteka.

¹³ Neki od tih naziva odnose se na Bakićeve skulpture *Poziv na ustanak* u Srbiji (Beograd) i u Sloveniji (Pobega): „Dva odljeva originalne skulpture nalaze su u Beogradu – u stalnom postavu Vojnog muzeja na Kalemegdanu i na javnoj površini na Dedinju, u blizini Muzeja istorije Jugoslavije. U slovenskoj Istri, u mjestu Pobegi u blizini Kopra na spomen-obilježje palim sugrađanima iz 1951. postavljen je odljev makete ovoga spomenika.“ (Ivančević, 2013., str. 41).

I kad je doba socrealističkih heroja zašlo, *Poziv na ustanak* hvalila je struka,¹⁴ no ne dovoljno da ga zaštiti od ikonoklazma u kojem su brojni pali borci ponovno pali (1991.),¹⁵ ali dovoljno da pridoneše njegovu ponovnom podizanju u Spomen-parku Borik (8. prosinca 2010.). U katalogu retrospektive Vojina Bakića *Svjetlonosne forme* u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu¹⁶ Nataša Ivančević (2013.) sažela je sudbinu *Poziva na ustanak*: građani Bjelovara naručili su „od Bakića spomenik posvećen žrtvama NOB-a“, a umjetnik ga je „poklonio [...] svom rodnom gradu“. Spomenik je „odmah [...] prepoznat kao jedan od najuspjelijih spomenika poraća, za koji je Bakić dobio nagradu Vlade FNRJ i nove narudžbe. Izvorno je postavljen na Kosturnicu na Visoravni Matije Gupca, potom premješten u središte grada, da bi ponovno bio vraćen na prvotno mjesto (danas Spomen-groblje Borik).“ (Ivančević, 2013., str. 39, 41). O lokacijama i dislokacijama *Bjelovarca* pisali su Dušan Matić i Mladen Medar (Matić 2010., str. 4-5; Medar, 2010., 10-11) u publikaciji *Povratak Bjelovarca*.¹⁷ Ne samo s vraćenim *Bjelovarцем* nego i drugim tragovima u gradu i okolici (spomen-ploča na rodnoj kući, skulptura *Zrcala* ispred IV. osnovne škole u Bjelovaru, nadgrobni spomenik Branku Karanoviću na groblju sv. Andrije u Bjelovaru, djela u fundusu Gradskoga muzeja u Bjelovaru, izložbe i izdanja kojima se Bjelovar s ponosom spominje umjetnika...), Vojin Bakić ostao je vezan za svoj rodni grad djelima i u sjećanju, kao da i posthumno slijedi ono što je zapisao Željko Sabol u povodu njegove druge samostalne izložbe u Bjelovaru 1966. godine, ujedno i posljednje *samostalke* za

¹⁴ Tako Milan Prelog – autor male i rane monografije *Vojin Bakić* (1958.) – u leksikonskom članku posvećenom Bakiću piše: „Spomenik strijeljanima u Bjelovaru (1947) sugestivnom jednostavnošću otvara put novim shvaćanjima spomenika-znaka: od toga lika vodi izravan put do Spomenika Stjepanu Filipoviću u Valjevu (*Valjevac*, 1949–1955), koji po pristupu obradi volumena pripada trećem razdoblju Bakićeva rada (1949–1958).“ (Prelog, 1983. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1098> [pregledano 12. srpnja 2016.].

¹⁵ Bakićevi umjetnički naponi vezani su za život i smrt spomenika, što je naglasio Tonko Maroević u monografiji kipara (Maroević, 1998.), a osobni udio u tom kolopletu posebno Darko Bekić (Bekić, 2006.). Ideologija, politika i umjetnosti bili su istaknuti na izložbi u Zagrebu koju je organizirala udruga Što kako i za koga / *WHW* – Vojin Bakić u Galeriji Nova od 29. lipnja do 21. srpnja 2007. – a još više u publikaciji koja ja tim povodom objavljena (AA.VV., 2007.). Bakićeva javna skulptura bila je jedna od uporišnih točaka izložbe *Naši heroji: socialistični relizem revidiran primer: ex-Jugoslavija* u Umetnostnoj galeriji u Mariboru. Izložba je bila otvorena od 20. ožujka 2015. do 30. kolovoza 2015.

¹⁶ Izložba je u Zagrebu bila otvorena od 7. prosinca. 2013. do 2. veljače 2014. i potom produljena do 2. ožujka 2014., a svoj izložbeni život nastavila je u Sarajevu (Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine), Banja Luci (Muzej savremene umjetnosti Republike Srpske) i Mostaru (Hrvatski dom hercega Stjepana Kosače).

¹⁷ Nataša Ivančević u katalogu retrospektive ističe da su povrat potakli „Bakićev prijatelj Dušan Matić i povjesničari umjetnosti i znanstvenici Snješka Knežević, Zvonko Maković, Tonko Maroević. Apel za obnovu svojim potpisom podržali su ugledni intelektualci, znanstvenici, umjetnici, akademici i političari. Rekonstrukciju je prema fotografijama Nenada Gattina i Toše Dabca izveo akademski slikar Alan Vlahov 2008. godine, a jedino je glava nastala odljevom originalne skulpture. Lijevanje skulpture financirano je sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske [...]“ (Ivančević, 2013., str. 39-41).

života: „Živi i radi u Zagrebu i (povremeno) u Bjelovaru s kojim je još uvijek ljudski i stvaralački povezan.“ (Sabol, 1966., s.p.).

Akademik **Edo Murtić**, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 30. siječnja 1997. (*Ljetopis HAZU*, 1998., str. 47), rođen je 4. svibnja 1921. u Velikoj Pisanici,¹⁸ otprilike na pola puta između Bjelovara i Daruvara. Osim drugorođenca Ede, otac Vinko i majka Franciska rođena Torbašinović imali su još troje djece (sinove Budimira i Adama te kćer Viktoriju). Obitelj je napustila Veliku Pisanicu u doba Murtićeva rana djetinjstva (1925.) i smjestila se na Trešnjevci, tako da je osnovno školovanje i Obrtnu školu završio u Zagrebu.¹⁹ Murtićeva umjetnička znatiželja potakla ga je da odlascima na putovanja otvori obzore: od studentskih dana (putovanje u Rim 1941.), a nedugo poslije Drugoga svjetskog rata u Novi svijet (izložba *Doživljaj Amerike*, 1952. – 1953.). Otada potječu prve zabilježene veze s Razredom (tada Odjel) za likovne umjetnosti. U Akademijinu *Bulletinu Instituta za likovne umjetnosti* iz 1953. godine o zagrebačkoj izložbi pisao je akademik Ljubo Babić, kritički („sva platna nisu na istoj razini [...], ima platna, gdje se postupalo sasvim lakomisleno i površno“), ali sveukupno pohvalno i o Murtićevu *Doživljaju Amerike* i općenito o nastupu novoga umjetničkoga naraštaja: „U našem razvoju njegova je sadašnja izložba ne samo utješljiva kao pozitivan fakat, već ona u svojim ponajboljim realizacijama znači u našem cjelokupnom razvitku velik korak naprijed. Ona znači, kao što su značile i pozitivne izložbe Stančić-Vaništa i kipara Radovanija, da je naša mlađa generacija po svojim najizrazitijim predstavnicima napustila konačno <poeziju mrtvih stvari>, Krleža bi rekao: <krepane ribe i gnjile narandže>, da se oslobodila patetične geste provincijalnih ilustracija i otela zanimljivom zagrljaju morbidne nostalgije za prošlošću i uputila kraj svih teškoća prema novom uvijek naprijed bez stanke i bez predaha naprijed.“ (Babić, 1953., str. 28, 29) Iste godine kada je izložba bila postavljena i objavljen prikaz akademika Babića, u travnju, Komisija za otkup umjetnina Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti s njim na čelu otkupila je za „šestdeset hiljada din.“²⁰ Murtićevu sliku *Highway* s te izložbe,

¹⁸ Umro je 2. siječnja 2005. u Zagrebu (Tomić, 2015., <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11882> [pregledano 16. srpnja 2016.]).

¹⁹ „Obrtnu školu završava 1939. u Zagrebu. /1939-1943/ Studirao na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i kod Petra Dobrovića u Beogradu / 1940-41. g./, do 1943. g. u Zagrebu (Babić). Dipl. 1967. [sic] u Zagrebu.“ Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Kartoteka likovnih umjetnika [Murtić Edo].

²⁰ Prema tadašnjem tečaju jugoslavenskoga dinara i britanske funte te preračuna uz posredničku pomoć povijesnih tablica Banke Engleske (*Bank of England*), ta cijena sada (2016.) odgovara otprilike iznosu od dvadeset tisuća kuna. Usp. Kunalipa, Hrvatski numizmatički portal <http://www.kunalipa.com/katalog/tecaj/you-dinar-1945-1965.php> [pregledano 18. srpnja 2016.]; Statistical Interactive Database - daily spot exchange rates against Sterling, <http://www.bankofengland.co.uk/boeapps/iadb/Rates.asp> [pregledano 18. srpnja 2016.].

sada jednu od najslavnijih iz njegova opusa (u Modernoj galeriji u Zagrebu). Uz Babića su o otkupu odluku donijeli akademici Vanja Radauš i Krsto Hegeđušić te dopisni članovi Jerolim Miše i Mladen Kauzlarić.²¹ U daljnjim godinama i desetljećima postaje teško pratiti Murtićeva putovanja i izlagačke avanture jer je doista kistom opasao globus: „ostvario je stotinu i pedeset samostalnih i tristotinjak skupnih izložbi na svim kontinentima. Djela mu se nalaze u većini poznatih privatnih i javnih zbirki u cijelom svijetu“ (Reiser, 2006., str. 505). U Hrvatskoj se srodio s istarskim krajolikom (Vrsar) toliko da je jedna od njegovih monografija posvećena upravo toj temi (Maković, 2000.). Ipak, ni Murtić nije prekinuo vezu sa zavičajem. U djetinjstvu je odlazio u Veliku Pisanicu rodbini u ljetne pohode, kako ja sâm svjedočio, kao gradski *gladuš*: „preko ljeta djedu i baki, tetkama da se prehranim“ (Radovanović, 2006., str. 185), a onda se vratio na velika vrata. U bjelovarskom tisku je od siječnja 1967. najavljivano da će te godine Gradski muzej prirediti njegovu prvu izložbu, i to uoči Dana oslobođenja Bjelovara (NN, 1967., s.p.). Godinu dana poslije druge (i posljednje) Bakićeve bjelovarske izložbe, došao je dakle red na mlađega Murtića, pa i o tome Željko Sabol piše u Bjelovarskom listu 27. travnja 1967. [sl. 3]: „Obilježavajući Dan oslobođenja Bjelovara Gradski muzej otvara 4. maja u svojim prostorijama veliku retrospektivnu izložbu Ede Murtića, jednog od najpoznatijih suvremenih jugoslavenskih slikara. [...] Murtić je rođen u našem kraju, u Velikoj Pisanici, 4. maja 1921. godine – pa će ovom izložbom rodni kraj umjetniku obilježiti njegov 46. rođendan. Publici će biti prikazana djela iz svih važnijih etapa Murtićeva stvaralaštva, od 1941. do 1966. godine“ (Sabol, 1967., s.p.).²²

Tjedan dana po otvaranju, izložba je već u bjelovarskom tisku ocijenjena kao „rijedak kulturni događaj“, a prema reportaži (ilustrirana snimkom mladih posjetitelja galerije), otvorenje je bilo svečarsko: „Pred prisutnim predstavnicima društvenog, kulturnog i javnog života grada, mnogobrojnim građanima i učenicima srednjih škola autora je pozdravio Ante Abramović, član Savjeta Gradskog muzeja koji je ujedno dao osvrt na stvaralaštvo i životni put umjetnika. [...] Od strane omladinske organizacije Velike Pisanice uručen mu je i mali poklon.“ (E.N., 1967., s.p.). Pod naslovom *Murtić u Bjelovaru* kratko je o izložbi izvijestio i *Telegram* ističući da se „izložba može smatrati malom retrospektivom“ (th, 1967., s.p.).

²¹ Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU. Kartoteka likovnih umjetnika [Murtić Edo; Ovjereni prijepis Ponude za sliku *Highway*].

²² Znatno kraće nego u *Bjelovarskom listu* otvorenje Murtićeve izložbe u Bjelovaru najavio je i nacionalni dnevnik *Večernji list* redakcijskom vijeću (3. svibnja 1967.).

Slika 3. Željko Sabol, Izlaže Edo Murtić, *Bjelovarski list*, 27. travnja 1967. Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, hemeroteka.

Uzbuđenje vezano za izložbu 1967. godine već svjedoči o Murtićevu ugledu u rodnoj sredini pa ne čudi – da je desetljećima poslije – odabran za Počasnoga građanina grada Bjelovara (2002.). Na drugoj samostalnoj izložbi u Bjelovaru (2004.) opet su se pomiješali javno i privatno: „[...] slučaj je htio da je svoj zadnji, 83. rođendan proslavio 2004. godine na svojoj drugoj i istodobno zadnjoj izložbi u istome gradu i na istom mjestu, dakle u Bjelovaru i njegovom Gradskom muzeju, na velikoj samostalnoj izložbi kojom je svojim djelima ispunio sve galerijske prostore Gradskega muzeja Bjelovar.“ (Medar, 2010., str. 5) No, s tom izložbom i smrću umjetnika nije završilo zanimanje zavičaja za njega i njegovu baštinu. Ponovno u povodu Dana oslobođenja (ali sada u Domovinskom ratu), i to Općine Velika Pisanica, priređena je 2010. godine svečanost (likovna kolonija i izložba) naslovljena *Edo Murtić – povratak u zavičaj* u povodu koje je objavljen istoimeni katalog, a velikoga sumještanina u Velikoj Pisanici sjećaju se redovito, godišnjom priredbom *Dani Ede Murtića*.

Akademik **Vladimir Marković**, redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 18. svibnja 2000. godine (*Ljetopis HAZU*, 2001., str. 64), rođen je u Daruvaru 11. prosinca 1939.²³ Podrijetlom je međutim gotovo opasao Hrvatsku: otac mu je Stjepan iz Vukovara, a majka Ruža rođena Javor iz Rovinja. Rodni grad bio je dakle za obitelj adoptivna sredina, vezana za očev posao, a ubrzo je slijedio i novi premještaj cijele obitelji – oca, majke i dvojice sinova *a prima infantia* (stariji Dragan i desetomjesečni Vladimir) – u Zagreb. Ipak, kada se omotre znanstvene teme i dileme akademika Vladimira Markovića, to jest istraživanja „na području od Slavonije i Baranje do Istre, od Hrvatskog zagorja do Dubrovačkog primorja“,²⁴ svi će obiteljski zavičaji – a i neki novi – naći svoje mjesto u njegovoj znanstvenoj topografiji, pa tako i rodni grad, Daruvar. Dvije građevine u njemu, povezane narudžbom i graditeljskim ulozima istoga naručitelja – Antuna grofa Jankovića (Pečuh 1729. – Čepreg 1789.) – obilježile su grad (štoviše, dale mu ime²⁵) i stručno privukle akademika Vladimira Markovića. S obzirom na to da povjesničar umjetnosti i znanstvenik svoja zapažanja i rezultate istraživanja oblikuje u tekst studijā, poslužiti ću se ovdje njegovim riječima kada govori o građevinama rodnoga grada. U poglavlju o arhitekturi u Hrvatskoj, u trećoj knjizi (*Barok i prosvjetiteljstvo*; 2003.) velikoga izdavačkoga projekta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti *Hrvatska i Europa* – gdje je sudjelovao i kao autor i kao član likovnoga uredništva – dvorac Jankovića i crkvu Presvetoga Trojstva analizirao je u okviru skupina građevina kojima pripadaju: prvi, dvorac, u okviru uzleta veleposjedničkih reprezentativnih građevina u oslobođenim prostanstvima kontinentalne Hrvatske (Marković, 2003., str. 613, s ilustracijom), a Presveto Trojstvo razmatra u okviru rijetkih, ali zanimljivih suvremenih crkava iz druge polovice XVIII. stoljeća, u kojima se „repertoar prostornih rješenja crkvene arhitekture proširuje eliptoidinim i kružnim oblicima u kojima tema

²³ „Prof. dr. Vladimir Marković rođen je 11. prosinca 1939. u Daruvaru. Osnovnu i srednju školu završio je u Zagrebu. Diplomirao je 1964. na Filozofskom fakultetu povijest umjetnosti i komparativnu književnost. Za asistenta na Odsjeku za povijest umjetnosti iztoga fakulteta izabran je 1964. Magistrirao je 1972., a doktorirao 1978. U zvanje docenta unaprijeđen je 1979.; 1985. imenovan je izvanrednim, a 1993. redovitim profesorom. Od godine 1986. prestopnik je Katedre za povijest umjetnosti novoga vijeka.“ (*Ljetopis HAZU*, 2001., str. 484).

²⁴ Iz obrazloženja Odbora za dodjelu Nagrade *Vicko Andrić* za životno djelo akademiku Vladimiru Markoviću za 2010. godinu; izvor: Službene stranice Ministarstva kulture Republike Hrvatske <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7050> [pregledano 6. srpnja 2016.].

²⁵ Toponim Podborje promijenjen je prema dvorcu, koji je grof Janković nazvao mađarskim imenom Daruvar (Ždralov grad). Osamnaestostoljetni horograf Friedrich Wilhelm von Taube (1778.) za rošadu toponima piše da je još starija: „So ist z. B. der uralte Namen Daruvar schon vor einigen hundert Jahrem Podborje (Unterdemberge) verwandelt worden: weil nämlich dieser Edelsitz and Fuß eines Berges liegt.“ (Taube, 1778., p. 5r) [Vorbericht zum Dritten Buche]. O bečkoj raskoši dvorca usp. str. 40 [poglavljje Topographie]. Stjepan Sršan preveo ga je s njemačkoga i priredio hrvatsko izdanje (Taube, 2012.).

zvonika ima osobito važan udio u oblikovanju pokrenutosti pročelja građevine.“ (Marković, 2003., str. 610). Za daruvarsku crkvu bilježi poveznice i razlikovne značajke unutar skupine: „Crkvu Svetog Trojstva dao je 1764. godine uz svoj dvorac izgraditi Antun Janković. Osobitost je crkve to što nije imala apside i skladno je svojemu titularu – kako je to bilo uobičajeno u srednjoeuropskoj arhitekturi – njezin projekt uključivao tri uz kružno tijelo crkve simetrično prislonjena tornja. (Treći toranj podignut je u XIX. stoljeću)“ (Marković, 2003., str. 611).

Predstavljajući reprezentativne stambene građevine u studiji *Dvorci 18. stoljeća – rafinirana upravna središta* (2009.) u katalogu izložbe *Slavonija, Baranja, Srijem*, akademik Vladimir Marković ponovno je istaknuo dvorac Jankovića u Daruvaru visokom procjenom njegova mjesta u katalogu srodnih građevina kontinentalne Hrvatske: „U drugoj polovici 18. stoljeća umnaža se broj malih zemljoposjeda i onih srednje veličine pa su na njima i skromnije plemićke rezidencije. Međutim, istodobno gradi se i nekoliko velikih dvoraca među kojima je dvorac u Daruvaru svakako najznačajnije arhitektonsko ostvarenje. Dvorac je građen za grofa Antuna Jankovića od 1771. do 1777. godine.“ (Marković, 2009., str. 354-355). Visoki sud o vrsnoći dvorca nije plod zavičajnoga sentimenta nego iskustva stečena desetljećima istraživanja (i predavanja) o arhitektonskoj povijesti, o stilskim razdobljima i o značajkama dvorca. U analizi građevine koja slijedi – s dvije fotografije u pratnji (južno pročelje; predvorje prizemlja) [sl. 4] – odjekuju intelektualno poticajna i interpretativno zanosna predavanja i studije profesora Vladimira Markovića koja su oblikovala četrdesetak naraštaja studenata i doktoranada povijesti umjetnosti.²⁶

U zamračenoj predavaonici, odvojenoj teškim zastorima od danjega svjetla i okolnoga svijeta, s lakoćom je odvodio studente pred dvorce, u crkve, pred slike i skulpture kako bi im uvjerljivo i jasno prenio prostorne i likovne zamisli i bravure davnih *slikara, kipara i arhitekata*, a dio toga predavačkoga umijeća, koje će rado posvjedočiti bivši polaznici kolegija o umjetnosti baroka, odjekuje u odlomku o daruvarskom dvorcu: „Velik je trokrilan, na uglovima pojačan rizalitima kojima se zabati meko razgibanih obrisa uspinju u zonu visokog krovništva lomljenih ploha. Njegova središnja dvorana nadvisuje glavno pročelje dvostrukim redom prozora. U daruvarskom dvorcu na nov je način oblikovana za reprezentativnu stambenu arhitekturu tradicionalna organizacija prostora. U prizemlju je ulazna veža proširena dvostrukim redom stupova u trobrodnu prostoriju iz koje se simetrično postavljeni stubišni krakovi uspinju u hodnik prvoga kata koji je povećan na mjere prostranog predvorja. Nasuprot nizu velikih prostorija u pročelnom krilu, bočna krila prvog

²⁶ Usp. Zelić, D. (prir.), *Studije iz povijesti umjetnosti renesanse i baroka / Vladimir Marković*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2014.

Slika 4. Marković, Vladimir, Dvorci 18. stoljeća – rafinirana upravna sjedišta u katalogu izložbe *Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije*, II. svezak, 2009., str. 354-355.

kata sadržavaju niz malih intimnih soba i kabineta predvojima odvojenim od hodnika. Na taj je način ostvarena udobnost stanovanja karakteristična već za razdoblje rokoka. Isti rafinirani izraz kasnobarokne likovne kulture prepoznaje se i u arhitektonskoj plastici na vanjskim pročeljima dvorca, gdje umjesto pilastara prozorske zone odjeljuju uska polja obrubljena prutastom profilacijom koja se simetrično na gornjoj i donjoj strani meko uvija i razlistava biljnom ornamentikom ili zaključuje malom školjkom. Pilastri koji trebaju predočiti snagu koja nosi zamijenjeni su arhitektonskim ornamentalnim motivom rokoka. Zgrada dvorca smještena je u prostrani park u kojem je i velika kapela posvećena Svetom Trojstvu. Prethodno su dvorci iz prve polovice stoljeća imali mnogo manje parkovne površine.“ (Marković, 2009., str. 354-355). Za oživljavanje nastavnoga sata iz barokne arhitekture nedostaju samo završna profesorska provjera o jasnoći protumačenoga: „Imate li pitanja? Je li to bilo jasno?“, na koja bi ukročena publika poslušno klimala glavama u ritmu: „Ne, nema. Da, hvala!“, ne sluteći pritom da su upravo bili nakratko odvedeni pred najvažniju građevinu u predavačevu rodnom gradu.

Trojica akademika Razreda za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, rođeni u Bjelovaru (Vojin Bakić), Velikoj Pisanici (Edo Murtić) i Daruvaru (Vladimir Marković) svoju su vezu s krajem rođenja različito oblikovali, ovisno o mediju – kako je to sada popularno reći – u kojem su djelovali, ovisno o životnom iskustvu, naravi i onim zakutcima duše u koje jedan malen pregled ne može sanjati ni da se naviri, a kamoli da uđe. Sakupljeni podatci mogu ipak – poput kaleidoskopa – čitatelju pružiti uzorak za prosudbu od koje su *zemle* napravljeni.

Arhivska građa

Zagreb, Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Kartoteka likovnih umjetnika [Bakić (Vojko) Vojin; Murtić, Edo]

Literatura

- AA.VV., Bakić: *Novine Galerija Nova 12*, Zagreb: Što kako i za koga / WHW, 2007.
- Ausstellung: Kroatischer Kunst* (1943.). Berlin: Preussische Akademie der Künste, Januar – Februar.
- Babić, Ljubo (1953.), Doživljaj američke impresije?: Edo Murtić, „Doživljaj Amerike“, Salon Uluh, 31. I. 1953. – 15. II. 1953. U: *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti I./3-4*, Zagreb: JAZU, str. 28, 29.
- Bekić, Darko, *Vojin Bakić, Biografija ili Kratka povijest Kiposlavije*, Zagreb: Profil international, 2006.
- E.N. (1967.), Rijedak kulturni događaj U: *Bjelovarski list: tjednik Socijalističkog saveza radnog naroda komune Bjelovar*, XXI., 11. svibnja.
- Dizdar, Zdravko, Bjelovarski ustanak od 7. do 10. travnja 1941. U: *Časopis za suvremenu povijest*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007., str. 581-609.
- Golub, Ivan (1979.), *Kalnovečki razgovori*. Zagreb: vlastita naklada.
- Ivančević, Nataša; Bekić, Ana; Gattin, Mira (+), Biografija u: Ivančević, N. (ur.), *Vojin Bakić, Svjetlonosne forme: retrospektiva*. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2014., str. 334-359.
- Ivančević, Nataša, Rane formativne godine, poglavlje studije Svjetlonoša i Bik, U: Ivančević, N. (ur.) *Vojin Bakić, Svjetlonosne forme: retrospektiva*. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2013., str. 17-29.
- Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1997.* (1998.). Knjiga 101. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1998.
- Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2000.* (2001.). Knjiga 104. Zagreb: HAZU.
- Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1988.* (1989.) Knjiga 92. Zagreb: JAZU.
- Maković, Zvonko (2000.), *Murtić/Istra*. Zagreb: Skaner studio; Poreč: Inart.

- Maković, Zvonko, Spomenička plastika Vojina Bakića U: Ivančević, N., *Vojin Bakić, Sovjetlono-sne forme: retrospektiva*. Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2013., str. 163-216.
- Marković, Vladimir (2003.), Arhitektura u Hrvatskoj U: I. Supičić (gl. ur.), I. Golub (ur.), *Hrvatska i Europa III. Barok i prosvjetiteljstvo*. Zagreb: Školska knjiga, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, str. 599-616.
- Marković, Vladimir (2009.), Dvorci 18. stoljeća – rafinirana upravna sjedišta U: V. Kusin, B. Šulc (gl. ur.), *Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije*, II. svezak kataloga izložbe u Galeriji Klovićevi dvori (27. travnja – 2. kolovoza; produljeno do 11. studenoga 2009.). Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske: Galerija Klovićevi dvori, str. 348-357.
- Maroević, Tonko (1993.), Vojin Bakić (1915 – 1992), U: *Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1992*. Knjiga 96. Zagreb: HAZU, str. 475-477.
- Maroević, Tonko (1998.), Nepoznata kupačica Vojina Bakića, U: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti 40*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, str. 140-152.
- Maroević, Tonko (1998.), *Vojin Bakić: monografija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, SDK Prosvjeta.
- Matić, Dušan, O inicijativi i realizaciji obnove „Bjelovarca“ U: Knežević, S. (ur.), *Povratak Bjelovarca*. Bjelovar; Gradski Muzej, Grad Bjelovar, 2010. [s.p.: 4-5].
- Medar, Mladen, Bakić i Bjelovar U: Knežević, S. (ur.), *Povratak Bjelovarca*. Bjelovar; Gradski Muzej, Grad Bjelovar, 2010. [s.p.; 10-11].
- Medar, Mladen, O Edi Murtiću iz zavičajne perspektive U: *Edo Murtić – povratak u zavičaj: katalog izložbe*. Velika Pisanica: Općina; Bjelovar: Gradski muzej, 2010.
- Medar, Mladen, *Bjelovarska imena europske likovne umjetnosti: Nasta Rojc, Vojin Bakić, Edo Murtić, Ivo Friščić*. Bjelovar: Gradski muzej Bjelovar, Galerija Nasta Rojc, 2014.
- NN (bez potpisa; 1967.), Umjesto naivaca Edo Murtić? u: *Bjelovarski list: tjednik Socijalističkog saveza radnog naroda komune Bjelovar*, XXI., 19. siječnja.
- Prelog, Milan (1958.), Vojin Bakić. Zagreb: Naprijed.
- Radovanović, Mile (2006.), *A sječaš se, stari moj...: album požutjelih uspomena*. Bjelovar: Viatoni.
- Reiser, Nikola (2006.), Edo Murtić (1921.-2005.) U: *Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za 2005. godinu*. Knjiga 109. Zagreb: HAZU, str. 503-505.
- Sabol, Željko (1966.), Djelo Vojina Bakića U: *Bjelovarski list: tjednik SSRN kotara Bjelovar*, XX., 8. prosinca.
- Sabol, Željko (1967.), „Izlaže Edo Murtić“ U: *Bjelovarski list: tjednik SSRN kotara Bjelovar*, XXI., 27. travnja.
- Susret u zavičaju* (1976.), Friščić, I. (ur.), Bjelovar: Prosvjeta.
- Taube, Friedrich Wilhelm (von), *Historische und geographische Beschreibung des Königreiches Slavonien und des Herzogthums Syrmien: sowol nach ihrer natürlichen Beschaffenheit, als auch nach ihrer itzigen Verfassung und neuen Einrichtung in kirchlichen, bürgerlichen und militärischen Dingen III*. Buch, Leipzig 1778.
- Taube, Friedrich Wilhelm (von), *Povijesni i zemljopisni opis Kraljevine Slavonije i vojvodstva Srijema*. Osijek: Državni arhiv, 2012.

th (1967.), Edo Murtić u Bjelovaru U: *Telegram: jugoslavenske novine za društvena i kulturna pitanja*, VIII., 12. svibnja.

Mrežne stranice

Balažin, Ljiljana, Bjelovar obilježio vraćanje skulpture „Bjelovarac“ Vojina Bakića U: *Bjelovarski list*, on-line izdanje, 12. listopada 2010. <http://www.bjelovar.hr/vijesti/vojin-bakic-bjelovarac/> [pregledano 21. srpnja 2016.].

Kunalipa, *Hrvatski numizmatički portal*, <http://www.kunalipa.com/katalog/tecaj/yu-dinar-1945-1965.php> [pregledano 18. srpnja 2016.].

Mirošević, Franko (1983.), Bakić, Milan U: *Hrvatski biografski leksikon I*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1096> [pregledano 19. srpnja 2016.].

Statistical Interactive Database: daily spot exchange rates against Sterling, <http://www.bankofengland.co.uk/boeapps/iadb/Rates.asp> [pregledano 18. srpnja 2016.].

Službene stranice Ministarstva kulture Republike Hrvatske, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7050> [pregledano 6. srpnja 2016.].

Prelog, Milan, Bakić, Vojin U: *Hrvatski biografski leksikon I*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1098> [pregledano 12. srpnja 2016.].

Tomić, Darja (2015.), Murtić, Edo U: *Hrvatski biografski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, [u tisku], <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11882> [pregledano 16. srpnja 2016.].

Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, U: *Narodne novine* br. 34. Zagreb: Narodne novine d.d., 16. srpnja 1991., <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx> [pregledano 9. srpnja 2016.].

Academy Members Vojin Bakić, Edo Murtić, Vladimir Marković: Meeting in the Home Country

Summary

The paper *Akademici Vojin Bakić, Edo Murtić, Vladimir Marković: susret u zavičaju* (*Academy Members Vojin Bakić, Edo Murtić, Vladimir Marković: Meeting in the Home Country*) follows the life-and-work attachment of three members of the Department of Fine Arts of the Croatian Academy of Sciences and Arts to their native places – Bjelovar, Velika Pisanica and Daruvar in the present Bjelovar-Bilogora County. Out of the three, Vojin Bakić lived in his hometown longest – until he graduated from secondary school. Edo Murtić left Velika Pisanica as a pre-school child, while Vladimir Marković was but a newborn when his family left Daruvar. However, through exhibitions and paintings at the City Museum (Murtić); gallery works and public sculptures (Bakić); and scientific work (Marković), it is possible to follow the trace of their comeback to their native place.

Keywords: Vojin Bakić; Edo Murtić; Vladimir Marković; Department of Fine Arts of the Croatian Academy of Sciences and Arts; Bjelovar; Velika Pisanica; Daruvar.

Prof. dr. sc. Sanja Cvetnić
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet,
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
scvetnic@ffzg.hr
091/1918197